

TUTKI, KEHITÄ, KEHITY:

KOTITALOUS

YHTEISKUNNALLISENA

OPPIAINEENA

Hanna Kuusisaari ja Leena Käyhkö (toim.)

SISÄLLYS

Esipuhe

Kotitalousoppiaine yhteiskunnallisena suunnannäyttäjänä

Hanna Kuusisaari

Tutkimuksellisen ajattelun kehittäminen kotitalousopettajien koulutuksessa

Liisa Haverinen

Kyseenalaistamattomista käytännöistä kohti perusteltua kotitalousopetusta

Riikka Tarsa

Asumista ja ajattelua - ajattelun taidot ja teknologinen lukutaito kotitalousopetuksessa

Sari Kivilehto

Tieto- ja viestintäteknikka kotitalousopetuksessa

Marko Hölttä

Kotitalousopettaja oman opetuksen kehittäjänä ja tutkijana

Raija Niemi

Ajelehtivasta arjesta arjen rakentamiseen - arjen kokonaisuuden rakentaminen peruskoulun kotitalousopetuksessa

Pirjo Korvela

Kotitalous koulun eheyttävän toimintakulttuurin ytimessä

Leena Käyhkö

ESIPUHE

Hyvä lukija, kädessäsi on kotitalouden aineenopettajille ja kaikille kotitalousopetuksesta kiinnostuneille tai opetuksen parissa työskenteleville tuotettu materiaali. Tämän kirjan suunnitteleminen alkoi kotitalousopettajien toiveesta saada sisällöllisesti laaja-alaisen opetuksen ja oman opettajuuden kehittämistä tukevaa kirjallisuutta.

Kirja on syntynyt halustamme ja aloitteestamme kehittää nykyistä kotitalousopetusta toimittamalla kirjalliseen muotoon kysymykset, kehittämisajatukset ja näkemykset opetuksen suunnasta. Kirjassa on vahva yhteiskunnan ja kotitalousopetuksen kytkös. Kirjan tarkoituksena on haastaa lukijan ajattelua ja saada hänet tarkastelemaan kriittisesti omaa opetustoimintaansa. Kirjan artikkelit visioivat, kyselevät ja kutsuvat. Ne tuulettavat ja puskevat lukijan kognitiiviseen ja emotionaaliseen konfliktiin. Kirjoitukset ottavat kantaa ja niissä kumuloituu laaja näkemys kotitalousopetuksesta yhteiskunnallisena oppiaineena, oppimisen eheyttäjänä ja siten myös koulun kehittäjänä.

Keskustelu kotitalouden aineenopetuksesta eri foorumeilla on kapeutunut ruokakasvatukseen. Tässä kirjassa pyrimme palauttamaan keskustelun kotitalousoppiaineen lähtökohtiin ja merkitykseen perusopetuksessa. Kirjan tavoitteena on kotitalouden aineenopettajan ammatillisen osaamisen lisääminen ja kotitalousopetuksen kehittäminen yhteiskunnallisesti ajankohtaiseksi. Toivomme myös, että kirja innostaa ja tukee lukijaa opetustoiminnan pedagogiseen kehittämiseen sekä kotitalousoppiaineen kotitaloustieteestä nousevan sisältöaineksen päivittämiseen.

Artikkeleiden kirjoittajia yhdistää kiinnostus tieteelliseen tutkimukseen sekä opetuksen, opettajankoulutuksen ja koulun kehittämiseen. He ovat herkistyneet tarkastelemaan yhteiskunnan muutoksen ja historiallisen perinnön eri näkökulmia. Kirjoittajat kulkevat omia polkujaan

kirjoituksissaan. Tästä huolimatta artikkelit on kirjoitettu yhteiskirjoittamisen menetelmin siten, että kaikkien tekstejä on kehitetty yhdessä. Näin ollen kirjoittajat jakavat yhteisen näkemyksen kotitalousoppiaineen kehittämisen suunnasta. Toimittajina olemme osana kirjoitusprosessia haastaneet sekä kirjoittajien että omaa ajatteluumme. Osa artikkeleista on kirjoitustavaltaan konkreettisempia ja osa abstraktimpia; erilaisuudessaan ne tukevat toisiaan kirjan kokonaisuudessa. Artikkeleita yhdistää opetussisältöjen ajankohtaistaminen ja rajaaminen, vanhoista tavoista ja myyteistä ulospyrkiminen sekä oman työn kehittäminen.

Toivomme lukijalle innostavia lukuhetkiä ja kiitämme Elli Suninen ja Rachel Troberg -rahastoa taloudellisesta tuesta, joka on mahdollistanut yhteisen kirjoitusprosessin ja kirjan toimittamisen. Osoitamme kiitokset myös Hannamari Hänniselle artikkeleiden kieliasun tarkastamisesta, Marko Höltälle kirjan taittamisesta ja Jetro Kaikkoselle kirjan kannen ja kuvituksen suunnittelusta.

Helsingissä 10.1.2014

Hanna ja Leena

KOTITALOUSOPPIAINE YHTEISKUNNALLISENA SUUNNANNÄYTTÄJÄNÄ

Hanna Kuusisaari

Kotitalous on yhteiskunnallinen oppiaine, jolla on vaikutuksia niin yksilöiden kuin koko yhteiskunnan hyvinvointiin. Oman kotitalouden hallinta vaatii monipuolisia taitoja. Millainen on nykypäivän kotitalous? Mitä kotitalouksissa tehdään, miten arjessa eletään, miten onnistunut kotitalous toimii? Mitä kotitalouden tietoja ja taitoja tämän päivän nuori tarvitsee nyt ja mitä kymmenien vuosien kuluttua? Tarvittavan ja oleellisen tiedon olemus myös muuttuu koko ajan, joten tarpeetonta tai eilisen tietoja ei ole mielekästä opettaa - miten opetuksen pitäisi muuttua, jotta tarvittavat tiedot ja taidot opittaisiin parhaiten ja ne olisivat tukevana pohjana nyt ja tulevaisuudessa?

Kotitalousopetuksen kehitystarve

Opettajat ja koulu kohtaavat monelta eri hallinnon tasoilta esitettäviä vaatimuksia kehittämisestä, erilaisten järjestelmien käyttöönotosta, projekteista ja malleista. Kaikkien näiden kehittämiskohteiden keskellä saattaa sivuun jäädä opettajalle ja oppilaille kaikkien tärkein kehittämiskohde - opetus itsessään. Haluan tässä artikkelissa nostaa esiin opetuksen kehittämisen tärkeyttä, sillä erityisesti yhteiskunnallisessa tieto- ja taitoaineessamme kotitaloudessa tämä on erityisen välttämätöntä lasten ja nuorten tulevaisuuteen suuntaamisen vuoksi sekä kotitalousoppiaineen yhteiskunnallisen merkityksen vuoksi.

Yleisesti ottaen opetuksen kehittämisen vaade nousee akateemisesta opettajankoulutuksesta ja opettajan vapaudesta, uudesta tutkimustiedosta, erityisesti oppimisteorioiden kehittymisestä ja kotitalouden

aineenopettajien kohdalla vielä yhdestä erityisestä syystä: yhteiskunnan muutoksesta. Kotitaloudet muodostavat yhteiskunnan, yksilöiden ja perheiden toiminta kotitaloudessa on elämää yhteiskunnassa. Siksi kotitalousopetuksella voidaan suunnata kotitalouksia ja vaikuttaa yhteiskuntaan, talouteen ja kotitalouksien hyvinvointiin. Kotitalous on yhteiskunnallinen tieto- ja taitoaine.

Yhteiskunnallisen kehityksen vaatimukset opetukselle

Lake Placidin konferensseissa vuosina 1889–1908 kotitalousalaa määriteltäessä alan tavoitteeksi asetettiin auttaa perheitä ja kotitalouksia kehittymään ja toimimaan alati muuttuvassa yhteiskunnassa sekä vaikuttamaan yhteiskunnan kehitykseen. Tähän katsottiin päästävän koulutuksen kautta. (Jax 1985, 23; Turkki 1990, 12.) Australialainen professori Donna Pendergast (2006, 21) on pohtinut kotitalouden merkitystä ja professiota nyky-yhteiskunnassa. Viimeisen vuosisadan aikana tarpeet ovat muuttuneet. Innovaatiot, teknologia, massatuotanto, globalisaatio ja kuluttaminen ovat tehneet osan aikaisemmasta perinteisestä taitopohjasta tarpeettomaksi, ja Pendergastin mielestä kotitalous on jopa epäonnistunut seuraamaan aikaansa pysyäkseen relevanttina. Ironista on Pendergastin mukaan se, että samoin kuin aikanaan Lake Placidin konferensseissa vuosina 1889–1908 kotitalousalaa määriteltäessä tarve koteihin ja perheisiin keskittyvälle tutkimukselle johti kotitalousalan syntyyn, nykyajan yhteiskunta kulkee jälleen maailman tapahtumien ja sosiaalisen evoluution jälkijunassa. Tämä on johtanut yksilöiden vieraantumiseen, yhteisöön kuulumisen tunteen vähenemiseen, eriarvoisuuteen, terveyskriiseihin, talousongelmiin ja ahdinkoon. Nämä tekijät haastavat yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sekä myös kotitalouksien

vakauden maailmanlaajuisesti. Yhteiskunnan muutoksien havaitseminen on kotitalousopetuksen edellytys.

Pendergastin (2006, 22) mukaan on identifioitava, mitkä pääsuuntaukset vaikuttavat yksilöihin ja perheisiin tämän ja seuraavan sukupolven aikana, ja asetettava kotitalousprofessio ja kotitalousopetus johtajaksi suuntaamaan toimintaa näiden asioiden ympärille. Tämä tarkoittaa suurta muutosta siihen, miten ymmärrämme kotitalouden olemuksen, ja mielestäni myös siihen, miten kotitaloutta tulisi opettaa. Opetuksessa tulisi olla kyse yhteiskunnallisten suuntauksien kautta tulevasta ajattelusta, tiedonhankinnasta, ongelmanratkaisusta ja havainnoinnista, joissa tieto ja taito, ymmärrys ja soveltaminen yhdistyvät.

Vaateita kotitalouden opetuksen kehittämisestä yhteiskunnallisia muutoksia seuraten on esitetty jo ainakin 1970-luvulta saakka. Vuonna 1977 Sysiharju (1977, 64) on todennut kotitalousopetuksen kehityksen liittyvän kiinteästi yhteiskunnan tekniseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Tuomi-Gröhn (2001, 103) on koonnut kotitalouksien toiminnassa tapahtuneen muutoksen kokonaislinjoja Sysiharjun teoksen pohjalta. Tuomi-Gröhnin (2001, 103) mukaan voidaan todeta, että suomalainen yhteiskunta on muuttunut maaseutuvaltaisesta yhteiskunnasta kaupungistuneeksi teollisuusyhteiskunnaksi. Menojen painopiste on siirtynyt ruokamenoista asumiseen, vapaa-ajan menoihin, tekniikkaan ja matkailuun. Perhemuodot ovat muuttuneet monimuotoisemmiksi ja perhekoot pienentyneet, ja samaan aikaan perhekasvatus erillisenä painopisteenään on poistunut kotitaloudesta. Ruokataloudenhoito on toisaalta muuttunut omavaraistaloudesta yhä kasvavaan puolivalmisteiden ja valmistuotteiden hyödyntämiseen. 1990-luvulle tultaessa kotitalouksien toiminnan painopiste on siirtynyt tuottamisesta kuluttamiseen, ja samalla kuluttajavalintojen

merkitys ja ongelmallisuus on noussut yhä keskeisemmäksi. (Tuomi-Gröhn 2001, 103)

Myös Turkki (2001, 3-5) toteaa yhteiskunnan muuttuneen ja kotitalouksien sen mukana. Kotitalouden toimintaan sisältyy merkittävä määrä pitkältä aikavälillä kertynyttä ja edelleen siirtyvää tietoperustaa. Yhteiskunnan nopea muutos edellyttää kuitenkin entistä nopeammassa tahdissa myös kotitalouksien toimintakäytäntöjen uudistumista. Yhteiskunnan ja kotitalouksien muutos haastaa myös tiedon tuottamiseen ja välittämiseen sitoutuneet tahot uudenlaisiin haasteisiin.

Miltä yhteiskunta näyttää nyt 2010-luvulle tultaessa? Omien havaintojeni pohjalta muutosten määrä ei ole ainakaan vähentynyt: internetistä on tullut olennainen osa kotitaloutta ja sen tarjoamien uusien palveluiden myötä tiedon saatavuus ja määrä ovat kasvaneet, jopa niin paljon, että ei ole itsestään selvää, mihin tietoon voi luottaa. Perhemuodot ovat edelleen monimuotoistuneet. Valmisruokien vastapainona ilmastotietoinen lähiruoka on kasvattanut suosiotaan. Rahataloudessa on siirrytty yhä enemmän sähköiseen rahansiirtoon, kortilla maksamiseen ja lyhyiden luottojen käyttämiseen. (Ks. Korvela tässä teoksessa.) Yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat kotitalouksiin (Jokinen & Saaristo 2006), ja näiden muutosten pitäisi näkyä kotitalousopetuksessa.

Kotitalousopetuksen sisällöt

Kotitalousopetuksen tulee vähintäänkin olla yhteiskunnallisesti ajankohtaista, mutta se voi olla myös suunnannäyttävä, jolla kotitalouksien kautta muokataan yhteiskuntaa. Kotitalouksien valintojen ja hyvinvoinnin kautta kotitalouksilla on suuri vaikutus yhteiskuntaan, ja nuorten tietoon perustuva osaaminen ja asioihin vaikuttaminen on tärkeää yksilöiden ja yhteisöjen asioiden edistämässä. Kotitalousopetuksen tulisi olla nuoren tulevaa elämää tukevaa ja tulevaisuuteen suuntaavaa.

Opetuksen suunnittelussa on pohdittava sitä, mitä tietoa ja taitoja nuoret tarvitsevat nyt ja mitä kymmenien vuosien kuluttua. Opettajan pitäisi omaa lukuvuoden kotitalouden opetussuunnitelmaa tehdessään laittaa kotitalouden aineenopetuksen sisällöt tasapainoon, korostaa vastaamista nyt yhteiskunnan tasolla näkyvien kotien ongelmiin ja painottaa sisällöissä yhteiskunnallisia kuluttaja- ja kotitalousasioita, suunnittelun ja organisoimisen taitoja, tiedon arvioinnin ja kriittisyyden taitoja, yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, asumista ja ympäristöasioita. Tämän toteuttaminen edellyttää sisältöjen karsimista sisältöjä ajankohtaistamalla. Sisältöjen karsiminen ei kuitenkaan tarkoita tavoitteellisen oppimisen vähenemistä. Päinvastoin, se tarkoittaa sisältörakenteen uudistamista karsimalla opetuskerran oppimistavoitteeseen liittymätöntä, tuotteeseen suuntaavaa mekaanista ruoanvalmistusta (ks. Tarsa tässä teoksessa). Ilmiökeskeinen periaatteiden ymmärtämiseen tähtäävä opetus mahdollistaa myös opitun ja ymmärretyn soveltamisen, kun taas kiireisessä tekemisessä oppiminen ja siten soveltaminen jää touhuamisen jalkoihin.

Mihin kotitalousopetuksen sisällöissä tulisi sitten konkreettisesti keskittyä? Yhteiskunnallisten haasteiden näkökulmasta kotitaloustöiden kokonaisuuden hahmottaminen, ajankäytön hallinta ja vastuun kantaminen ovat tärkeitä asioita opittaviksi kotitaloudessa, koska näiden asioiden hallinnan puute on ongelma useissa kodeissa (Fågel ym. [toim.], 2011). Myös ihmissuhteista huolehtimisen sekä tasa-arvokasvatuksen lisääminen on kotitalousopetuksessa tarpeen, sillä perheissä olevat ongelmat tasa-arvoisessa kotitaloustöiden jakamisessa näkyvät edelleen Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksessa (2009). Perheen sisäisten suhteiden dynamiikka eli se, miten rakennetaan toimiva koti, jossa on hyvä vuorovaikutus perheenjäsenten välillä, tulisi myös nostaa opetuksen kehittämisen keskiöön. Perheiden

vuorovaikutusongelmat aiheuttavat ongelmia lasten ja nuorten tasapainoiselle kehitykselle (Pulkkinen, 2002; Salo, 2011).

Kotitalousopetuksessa tulisi miettiä, millaista on hyvä vuorovaikutus kotitaloudessa, miten työt jaetaan tasapuolisesti, mikä on kohtuullista perheenjäsenten kesken. Kotitaloudessa hyvin monet asiat tiedonhausta sopimusten tekemiseen hoidetaan sähköisesti. Tieto- ja viestintälaitteet kuuluvat kotiin ja kotitalouden hallintaan, siksi laitteet ja niiden opetuskäyttö tulisi saada luontevaksi kotitalousopetuksen osaksi (ks. Hölttä ja Niemi tässä julkaisussa). Ekologisuuteen liittyen oman asumisen, liikkumisen ja valintojen vaikutukset ilmastoon ja luontoon olisi yhä tärkeämpi ymmärtää, jotta voisi tehdä osuutensa ilmastonmuutoksen torjunnassa ja energian säästämässä.

Mielenkiintoinen tulos Ollilan (2012) yksinasuvien miesten kotisiivoustyön rationalisointiin liittyvässä pro gradu -tutkielmassa on se, että tutkittavat miehet tiesivät hyvin vähän lian terveyshaitoista sekä näkymättömästä mikrobiliasta ja sen puhdistuksesta. He keskittyivät kotisiivoustyössä vain järjestelyyn ja näkyvän lian poistamiseen. Tutkittavat olivat tottuneet tekemään ylläpitosiivouksen pääasiassa kuivilla puhdistusmenetelmillä, myös wc-tiloissa. Siivouksen ja lian käsitteiden, pesukemikaalien ja siivousmenetelmien oppiminen tulisi olla keskeisempi osa kotitalouden opetusta.

Kestävän kehityksen ja puhtaan luonnon säilyttämiseksi on myös oleellista miettiä kemiallisten aineiden vaikutuksia luontoon.

Oppiminen keskiöön

Kotitalouden aineenopetusta kuvataan usein sanoen: kotitaloustunneilla harjoitellaan organisointi-, suunnittelu-, vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja. Nämä ovat itse asiassa tärkeitä myös työelämässä oman arjen hallinnan ohella, ja

ne pitäisikin nostaa opetuksessa esiin. Vuorovaikutus- ja keskustelutaitoja pitää kuitenkin kehittää tavoitteellisesti. Oppilaiden työskentely ryhmissä ei automaattisesti tarkoita sitä, että ryhmän vuorovaikutustaidot olisivat hyviä tai ryhmä harjoittelisi niitä omatoimisesti. Neuvottelua, suunnittelua, organisointia, aikataulutusta, vastuun kantamista prosessista sekä toisista ihmisistä ja luonnosta tulisi tietoisesti opiskella kotitalousopetuksessa: ottaa ne opetuksen tavoitteeksi ja sisällöksi eri aihealueiden opetuksessa. Näitä taitojahan kotitalousopetuksessa myös arvioidaan. Oppilaiden pitäisi siis organisoida itse enemmän käytännön toimintaansa, suunnitella aikataulutusta ja vastata prosessin loppuun saattamisesta, oli se sitten opittava asia, tieto tai harjoitustuote. Näiden taitojen oppimiseen on oltava todellinen mahdollisuus. Voidaan kysyä, edistääkö esimerkiksi työn suunnittelun ja aikataulutuksen oppimista se, että opettaja aikatauluttaa valmiiksi työvaiheet? Tai mitä se opettaa, että opettaja määrittää numerotai tehtävämallilla yleiset ja yhteiset jälkityöt? Oppilaiden tulisi oppia ja harjoitella ajan hallintaa, työn suunnittelua ja työnjakoa. Jos näistä asioista huolehtii käytännössä opettaja, jää oppilaille vain tekninen toteutus, minkä kautta näitä taitoja ei opita, eikä niistä tulla tietoisiksi. Epäonnistumisen hyväksyminen ja epäonnistumisesta oppiminen tilanteen arvioinnin kautta sallii oppilaiden harjoitella organisointia. Opettajan vastuu on ohjata neuvottelemista, suunnittelua ja pyrkimistä tasapuolisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen.

Kaiken kaikkiaan keskiöön pitäisi nostaa oppiminen. Tämä tarkoittaa muutosta siihen, miten ymmärrämme kotitalouden olemuksen ja mielestäni myös siihen, miten kotitaloutta opetetaan: lopputuotoskeskeisyydestä tulisi voida päästää irti. Opetuksessa pitää olla rohkeutta keskittyä erilaisiin sisältöihin ja aihealueisiin, ja opetuksen sisältöjen tulisi vastata opetuskerran tavoitteita.

Kotitalousopetuksen historiallisten myyttien murtaminen

Kotitalousopetuksessa on edelleen myyttejä, joita kyseenalaistetaan liian vähän tai ei ollenkaan. Jonkinlainen myytti on esimerkiksi neljän hengen perheryhmät kotitalouden opetuksessa, jotka esitteli Helmi Hannula kirjassaan jo vuonna 1933. Yksilötyöskentelyn, parityöskentelyn tai erikokoisten ryhmien käytön tulisi perustua harkintaan siitä, mikä edistää tehtävistä riippuen oppilaiden oppimista. Erityistä näyttöä siitä, että juuri neljän hengen (perhe-)ryhmä olisi paras ratkaisu oppimiselle, ei ole. Neljän oppilaan ryhmät ovat taitaneet muodostua tavaksi vain siitä syystä, että opetustilat ovat *opetuskeittiöitä* ja siten työpöydät ruokapöytiä.

Jos työtilat ovat opetuskeittiöitä, ei ole sinänsä ihme, että hyvin usein kotitaloustunnilla tunnutaan keskittyvän ruoanvalmistukseen muiden kotitalouden osa-alueiden kustannuksella. Liiallinen ruoanvalmistus tuo oppituntiin kiireen, ja jokaisella opetuskerralla toteutettava ruoanvalmistus vie ajan muiden sisältöalueiden opiskelusta. Kiire kotitalouden opetuskerralla on yksi suuri oppimisen ja ymmärtämisen este. Valmistetulla lopputuotteella ei pitäisi olla niin suurta merkitystä kuin sillä, mitä tekemisen kautta on opittu - ja mitä ymmärretty. Vakiintuneiden käytäntöjen ja tapojen huomaaminen, niiden tunnistaminen, tuo mahdollisuuden irrottautua niistä itse ja muuttaa ja uudistaa opetusta.

Kotitalous ei, eikä kotikaan, ole nykypäivänä vain keittiö. Kun kouluja remontoidaan tai uusia rakennetaan, pitäisi vihdoinkin saada kouluihin kotitalouden oppimista ja monipuolista tiedon ja taidon ja ajattelun opiskelua tukevat opetustilat. Kunnolliset työpöytätilat tarvitaan tietotehtävien tekemiseen, ja toisaalta opetustilassa tulee olla yhteisöllistä tekemistä mahdollistavat vuorovaikutusta tukevat työtilat (ks. Malin 2011). Kodinhoitotilat olisi myös saatava esiin,

niiden pitäisi olla nykyaikaisia ja riittävän varusteltuja oppilasryhmille. Kotitalouden opetustilassa voisi olla myös sohvaryhmä opetuskeskusteluille (sitä voi toki myös puhdistaa), ja tietokoneiden tulisi olla oppilaidenkin käytössä. Kotitalouden opetustilan sohvanurkka voisi olla kohtaamispaikka, jossa esimerkiksi keskustellaan siitä, mitä on opittu esimerkiksi vanhainkotivierailulla tai tutustumiskäynnillä pankkiin, tai ratkotaan ongelmia yhdessä vaikka rahatalousasioihin liittyen. Opettajan tulee vaatia mahdollisuus vaikuttaa kotitalouden opetustilaan, sillä fyysisillä tiloilla on suuri merkitys opetuksen järjestämiseen. Tilojen rakenne ja sijoittelu koulussa vaikuttaa myös siihen miten kotitalousopetus nähdään.

Kotitalousopetuksen kehittämismahdollisuudet

Opetuksen pohjana toimiva kansallinen opetussuunnitelma antaa yleisessä osassa oppimiseen liittyvän yleisen raamin: oppimisteorioista nousevat oppimisen ja opetusmenetelmien kehittämisen suunnat. Opetussuunnitelman perusteiden oppiainekohtaisessa osassa on aineeseen liittyviä sisältöjä ja tavoitteita. Kunnat ja koulut kirjoittavat lisäksi omat suunnitelmansa näissä puitteissa. Juuri koulukohtaisessa opetussuunnitelmassa ja erityisesti opettajan omassa lukuvuoden opetussuunnitelmissa opettajalla on vapaus suunnitella oma arviointinsa, opetuksen tavat ja menetelmät ja sisällöt painotuksineen. Tällä tavoin opettaja saa osallistua opetussuunnitelmatyöhön ja kehittää omaa opetussuunnitelmaansa, mikä puolestaan motivoi itse kutakin oman opetuksen ja pedagogisen ajattelun kehittämiseen. (Seitamaa-Hakkarainen, 2010.)

Oppimisteoreettiset muutokset ovat olleet suuria peruskoulun aikakaudella. 1970-luvun behaviorismista on tultu viimeisimmän Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (POPS) 2004:n konstruktivismiin ja sosiokulttuurisiin lähestymistapoihin. Tätä ennen olleen

opettajankoulutuksen aikana saatu tietopohja on ehtinyt vanhentua moneen kertaan, sillä vielä 90-luvulle saakka opettajankoulutus on ollut behavioristiseen oppimiskäsitykseen pohjautuvaa (ks. Haverinen tässä teoksessa). Opettajina me emme kuitenkaan ole kehittämisvaatimuksen ulkopuolella, kuten ei mikään muukaan ammattiryhmä. Oli kyse sitten esimerkiksi biologista, lääkäristä, diplomi-insinööristä, maanviljelijästä tai opettajasta, ei kukaan halua, että he toimisivat tai ajattelisivat vanhentuneen tiedon mukaan. Tieto lisääntyy, muuttuu, ja samoin taitovaatimukset muuttuvat. Akateemisessa koulutuksessa saadut valmiudet korostuvat oman asiantuntijuuden ja työn kehittämisessä. Omien tieteenalojen tutkimustiedon, kotitaloustieteen ja kasvatustieteen tutkimuksen seuraaminen, oman tiedon kehittäminen ja oman pedagogisen ajattelun kehittäminen on välttämätöntä, kun tieto oppimisesta ja opettamisesta lisääntyy. Samalla tavoin oppiaineen sisältöjen tulee kehittyä kotitalouden opetuksen osalta yhteiskunnan taloudelliseen, tekniseen ja sosiaaliseen kehitykseen pohjautuen ja näitä ennakoiden. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden voi ajatella olevan opettajan työväline. Siinä on tuotu esiin yhteiskunnallista tahtotilaa siitä, millaista opetusta koulujen halutaan toteutettavan, linjaten yleisessä osassa opetustapoja ja oppimisympäristöä.

Opetussuunnitelman oppimisteoreettisia muutoksia ja vaatimuksia voi olla vaikea ymmärtää perehtymättä taustalla vaikuttaviin kasvatustieteellisiin teorioihin ja käsitteisiin. Ensin täytyy ymmärtää, miten viimeisimmän tiedon mukaan oppimisesta ajatellaan, miten opitaan, ja vasta siltä pohjalta voi alkaa miettiä, miten tulisi opettaa, että saisi aikaan tällaista oppimista. Tavoite luonnollisesti on, että uudella tavalla opettaen saataisiin myös parempia oppimistuloksia.

Itse tutkimustiedon määrä on kohtalaisen suuri. Opetussuunnitelman perusteita voi käyttää apuna

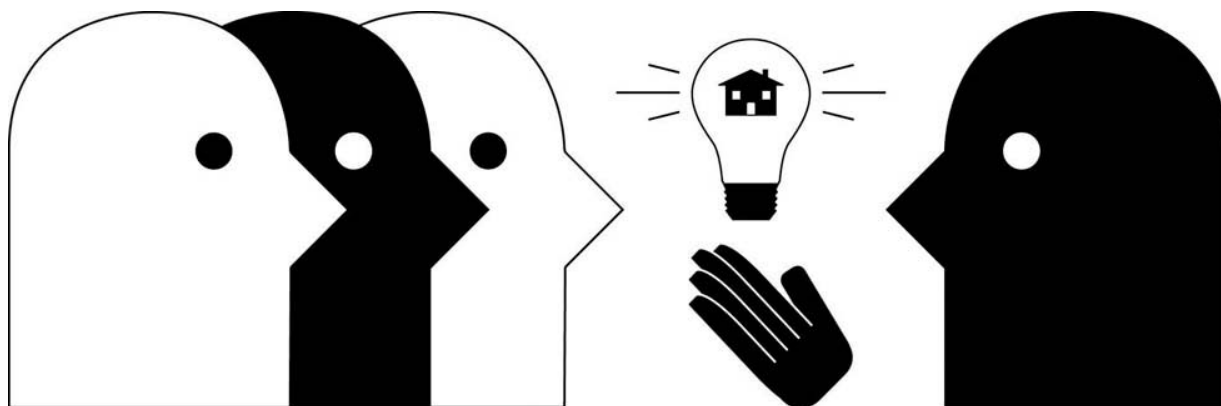
linjaamaan, mihin perehtyy. Viimeisimmän POPS 2004:n voi ajatella ohjaavan perehtymään sekä konstruktivismiin että sosiokulttuurisiin lähestymistapoihin. Konstruktivismi ja sosiokulttuurisuus nousevat esiin POPS:n korostaessa oppilaan aktiivista roolia ja yhteistyössä tapahtuvaa oppimista niin opettajan ohjauksessa kuin vuorovaikutuksessa vertaisryhmän kanssa. Kyseiset oppimiskäsitykset näkyvät POPS:ssa myös viittauksissa uuden tiedon rakentamiseen ja tuottamiseen: opetuksen tulisi kehittää oppilaan kykyjä kriittiseen arviointiin, uuden kulttuurin luomiseen ja uusien ajattelu- ja toimintatapojen kehittämiseen.

Kotitalousopettajien täydennyskouluttaminen

Opetuksen kehittäminen ja opettajana kehittyminen nähdään tutkimusten mukaan opettajan oppimisena, joka on monella tavoin sidoksissa opettajan opetuskäytäntöihin. (Putnam & Borco 1997, 2000.) Maaranen (2009, 220) liittyy opettajan pedagogisen ajattelun tutkimukselliseen ja kehittävään otteeseen opetustyössä. Avainasemassa professionaalisessa kehittämisessä on oman opetuksen reflektointi oman työn tutkimisen kautta. Opettajankoulutuksen jälkeen tapahtuva opettajan pedagoginen kehittyminen vaatii tutkimusten mukaan aktiivista tiedon hankintaa - ja tiedon arvioimista sekä soveltamista omaan opetukseen, oman toiminnan ja opetuskäytänteiden ja oppimisajattelun reflektointia ja kyseenalaistamista, jatkuvaa uuden kokeilemistä ja kokeilun arviointia ja edelleen kehittämistä. (Maaranen 2009, 220; Shön 1983; Goodson 1997; Shulman 2004, 513-514.)

Viimeaikaiset tutkimukset (ks. esim. Kuusisaari 2010; Fishman & Davis 2006, s. 539) korostavat, että oleellista opettajienkin oppimisessa ja opetustyön kehittämisessä on yhteisesti jaettu tieto ja yhteistyö: ajatusten vaihto ja kehittäminen yhdessä toisen tai toisten opettajien kanssa.

Yhteistyössä toisen/toisten kanssa keksii enemmän, ajatuksiaan voi peilata, saa tietoa ja ideoita ja mahdolliset esiin tulevat eri näkemysten väliset ristiriidat näkemyksissä haastavat omia ajatuksia ja luovat mahdollisuuksia kehittää omia ja toisten ajatuksia. Opettajat voivat tukea toistensa oppimista, ja siksi tulisi järjestää aikaa ja mahdollisuuksia yhteistyölle ja keskusteluille opetuksesta, oppimisesta ja opettamisesta.

Kokemusten jakaminen ei kuitenkaan riitä. Uuden kehittäminen vaatii myös uutta tietoa. Uuden teoratiedon omaksuminen ja sen pohtiva soveltaminen omaan opetukseen on tarpeen uusien opetusmenetelmien kehittämiseksi. Jos oppimiskäsitysteorian ajatukset oppimisesta ja opetuksesta jäävät ymmärtämättä, ei opetus uudistu, vaan vanhat opetusmenetelmät ja työtavat saavat uudet päälle liimatut nimet opettajien puheessa. (Kuusisaari 2010.) Tästä ei opetuksen ja opettajuuden kehittämisessä ole kyse, näin eivät opetuskäytännöt kehity. Opetuksen kehittämisessä on nykynuorten parhaan mahdollisen oppimisen varmistamiseksi kyse myös oman työn mielekkäänä pitämisestä, sillä tarkoitus ei tietenkään ole opettaa aina samoja asioita samoilla tavoin.

Täydennyskoulutukset ovatkin näin ollen ammatillisesti tärkeitä kohtaamispaikkoja ja ajankohtaisten asioiden välittämisen paikkoja. Opettajalla pitäisi olla mahdollisuus lähteä koulutukseen, jos omaa motivaatiota opettajana